

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПОМІЧНИКІВ-КОНСУЛЬТАНТІВ ДЕПУТАТІВ МІСЦЕВИХ РАД

LEGAL STATUS OF THE ASSISTANT CONSULTANTS OF THE DEPUTY OF LOCAL COUNCIL

Луц Д.М., к.ю.н., доцент,
депутат Запорізької районної ради,
доцент кафедри цивільного права,
керівник юридичної клініки
Запорізький національний університет
orcid.org/0000-0002-0691-5493

Куляк Р.Ю., студент II курсу юридичного факультету
Запорізький національний університет
orcid.org/0009-0005-1751-9196

Стаття присвячена дослідженню правового статусу помічників-консультантів депутатів місцевих рад. Проведено аналіз специфіки законодавчого регулювання піднятого питання та висловлені пропозиції щодо подальшого вдосконалення законодавства в частині вдосконалення правового статусу помічників-консультантів депутатів місцевих рад.

Констатовано, що правовий статус помічника-консультанта депутата місцевої ради пов'язаний із правовим статусом самого депутата. Виявлені протиріччя між Законом України «Про статус депутатів місцевих рад» і Законом України «Про запобігання корупції», які запропоновано усунути шляхом виключення зі складу осіб, які не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких осіб депутатів сільських та селищних рад.

Зазначено, що правовий статус помічників-консультантів депутатів врегульовується не лише Законами України «Про статус депутатів місцевих рад» та «Про місцеве самоврядування в Україні», а й на рівні Положень, які ухвалюються місцевими радами.

Обґрунтовано висновок, про необхідність перегляду законодавчих норм, якими встановлюється можливий чисельний склад помічників-консультантів депутатів місцевих рад.

Досліджена відмінність між правовим статусом помічника-консультанта депутата місцевої ради та народного депутата України та в частині віднесення останніх до патронатної служби. Констатовано, що помічник-консультант депутата місцевої ради відноситься до патронатної служби лише у разі обрання депутата до керівного складу відповідної ради та внесення його до штатного розпису.

Зосереджено увагу на тому, що при прийнятті Верховною Радою України Постанови про здійснення відповідною військовою адміністрацією, начальником такої військової адміністрації повноважень, передбачених частиною третьою статті 10 та частиною третьою статті 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» повноваження помічників-консультантів депутатів можуть реалізовуватися виключно в межах виборчого округу депутата.

Ключові слова: помічник-консультант депутата місцевої ради, депутат, органи місцевого самоврядування, місцева рада, повноваження помічника-консультанта депутата.

The article is devoted to the study of the legal status of deputies of local councils under martial law. An analysis of the specifics of the legislative regulation of the raised issue was carried out and suggestions were made regarding the further improvement of the legislation in terms of exercising the powers of deputies of local councils.

It was established that the legal status of a deputy is related to the legal status of local self-government bodies. Collisions between the Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law» and «On Local Self-Government in Ukraine» have been identified, which are proposed to be eliminated by specifying the norms of Part 5 of Art. 78 of the Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine».

It is noted about the existing problems faced by deputies of local councils when they wish to terminate their powers early. It is about the fact that the proposed problem can be solved by introducing amendments to the legislation, which should provide the right to early termination of powers upon a personally submitted application addressed to the head of the local council.

The conclusion is substantiated that in the event that the Verkhovna Rada of Ukraine, on the proposal of the President of Ukraine, adopts a decision on the exercise by the relevant military administration, the head of the military administration of the powers provided for in the second and third parts of Article 10 and the third part of Article 15 of the Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law», the powers of deputies are significant are limited and implemented within the respective electoral district, with the exception of the appointment of a deputy to the governing bodies of the council, which may be carried out by the Order of the Head of the relevant military administration.

Through a legal analysis of the order of the head of the Zaporizhzhia regional state administration, the head of the regional military administration N 4-or of May 22, 2024 «On the approval of the temporary division of duties of the head of the Zaporizhzhia regional council and structural units of the executive apparatus of the Zaporizhzhia regional council for the period of martial law in Ukraine and within 30 days after its termination or cancellation» it is established that the head of the regional council, who is elected from among the deputies of the regional council, continues to exercise certain powers in the conditions of martial law.

Key words: deputy, local self-government bodies, local council, powers of a deputy, martial law.

Постановка проблеми. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» встановлює, що місцеве самоврядування в Україні здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст [1]. Депутат місцевої ради як представник інтересів територіальної

громади, виборців свого виборчого округу зобов'язаний виражати і захищати інтереси відповідної територіальної громади та її частини – виборців свого виборчого округу, виконувати їх доручення в межах своїх повноважень, наданих законом, брати активну участь у здійсненні місцевого самоврядування [2]. Варто зауважити, що депутати місцевих рад наділені доволі широким спектром прав, одним із яких є можливість мати до п'яти помічників-консуль-

тантів (на громадських засадах). В цьому аспекті актуалізується питання дослідження їх правового статусу, адже законодавець хоча і встановлює перелік прав та обов'язків помічників-консультантів депутатів місцевих рад на законодавчому рівні, значна частина місцевих рад конкретизує їх правовий статус на рівні Положень, які ухвалюються місцевими радами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зауважити, що науковці, здебільшого, досліджували виключно правовий статус депутатів місцевих рад. Цьому питанню приділяли увагу О. Л. Дурман, Л. Л. Лабенська, І. І. Омелько, І. Є. Словська, Ю. М. Тодика, С. О. Семко, А. І. Швец, Ю. А. Шпак та інші вчені. В контексті нашого дослідження необхідно згадати дисертаційне дослідження Т. О. Ртищевой за темою «Адміністративно-правовий статус помічника-консультанта народного депутата України». Разом із цим, майже не дослідженим залишається питання правового статусу помічників-консультантів депутатів місцевих рад, що актуалізує наше дослідження.

Метою статті є дослідження правового статусу помічників-консультантів депутатів місцевих рад.

Виклад основного матеріалу. Депутат сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради (далі – депутат місцевої ради) є представником інтересів територіальної громади села, селища, міста чи їх громад, який відповідно до Конституції України і закону про місцеві вибори обирається на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування на строк, встановлений Конституцією України. Саме через депутатський корпус громадяни здійснюють владу на місцевому рівні. Відповідно до ст. 29-1 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» депутат місцевої ради може мати до п'яти помічників-консультантів, які працюють на громадських засадах. Персональний підбір кандидатур на посаду помічника-консультанта депутата місцевої ради, організацію їх роботи та розподіл обов'язків між ними здійснює особисто депутат місцевої ради, який несе відповідальність щодо правомірності своїх рішень. Умови діяльності та кількість помічників-консультантів депутата місцевої ради визначаються Положенням про помічника-консультанта депутата місцевої ради, яке затверджується відповідною радою [2]. Зазначена стаття була внесена до Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» лише у 2005 році. Зауважуємо на тому, що законодавець чітко встановив, що кількість помічників-консультантів не може бути більшою за 5 осіб. Зосереджуємо увагу на тому, що ця кількість є значно меншою в порівнянні із народними депутатами, які, відповідно до ст. 34 Закону України «Про статус народного депутата України», можуть мати до 31 помічника-консультанта [3]. Як засвідчує практика, кількість помічників-консультантів у депутатів місцевих рад безпосередньо залежить від рівня реалізації ними своїх повноважень. Разом із тим, мусимо констатувати, що в порівнянні із минулими роками кількісний склад депутатів рад суттєво зменшився. Якщо у 2015 році до органів місцевого самоврядування обиралося майже 160 тисяч депутатів, то у 2020 році кількість місцевих обранців зменшилася до 43 тисяч депутатів [4]. В процесі реформи децентралізації зменшилася не лише кількість місцевих рад, а й склад самих рад. Із наведеного слідує, що хоча рівень навантаження на депутатів місцевих рад доволі суттєво збільшився, кількісний склад помічників-консультантів залишився незмінним. З метою врегулювання цього питання пропонуємо внести зміни до ст. 29-1 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» зазначивши, що депутат місцевої ради може мати до десяти помічників-консультантів, які працюють на громадських засадах. Місцеві ради, у свою чергу, мають можливість зменшити кількість помічників, керуючись ч. 3 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад».

Відповідно до ч. 4 ст. 29-1 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» помічником-консультантом депу-

тата місцевої ради може бути лише громадянин України, який має загальну середню освіту, з урахуванням обмежень, передбачених статтею 27 Закону України «Про запобігання корупції». Помічник-консультант депутата місцевої ради у своїй роботі керується Конституцією України та законодавством України, а також Положенням про помічника-консультанта депутата відповідної місцевої ради. Із наведеної норми випливає, що помічник-консультант депутата місцевої ради повинен відповідати певним критеріям. Особливу увагу зосередимо саме на необхідності урахування обмежень, передбачених статтею 27 Закону України «Про запобігання корупції» відповідно до якої депутати місцевої ради не можуть мати у пряму підпорядкуванні близьких осіб. Згідно з приписами Закону України «Про запобігання корупції» близькі особи – члени сім'ї суб'єкта (в нашому випадку депутата місцевої ради), а також чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний та двоюрідний брати, рідна та двоюрідна сестри, рідний брат та сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням депутата місцевої ради [5]. Мусимо зосередити увагу на певних протиріччях Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» і Закону України «Про запобігання корупції», адже відповідно до ч. 3 Закону України «Про запобігання корупції» передбачені обмеження не стосуються осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах. Варто враховувати, що під цю норму потрапляє значна частина місцевих рад. Отже, пропонуємо виключити зі складу осіб, які не можуть мати у пряму підпорядкуванні близьких осіб депутатів сільських та селищних рад. Мусимо зазначити, що деякі ради встановлюють додаткові обмеження для помічників-консультантів депутатів. Так, відповідно до Положення про помічника-консультанта депутата Миколаївської обласної ради восьмого скликання Помічником-консультантом депутата Миколаївської обласної ради не може бути працівник виконавчого апарату Миколаївської обласної ради [6].

Щодо самого визначення «правовий статус», будемо слідувати позиції А. Панчишина, який визначив розуміння правового статусу суб'єктів суспільних відносин як багатоаспектну, комплексну універсальну категорію, що має стабільну чітку структуру та встановлює характер і принципи взаємодії суб'єктів суспільних відносин між собою, а також через визначення їх прав, обов'язків та гарантій їх реалізації визначає місце суб'єкта в системі правовідносин [7, с. 95–98].

З урахуванням того, що нами висловлювалася позиція щодо походності статусу помічника-консультанта депутата місцевої ради від статусу депутата [8, с. 26–27], заслуговує на увагу твердження Л. Л. Лабенської згідно якого «Правовий статус депутатів місцевих рад включає в себе на рівні місцевого самоврядування, обумовлену функціями і компетенцією місцевих рад правову природу депутатського мандату, його особливості, зміст та завдання визначення строку його виникнення, дії та припинення в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці, в якій утворюється рада місцевого самоврядування; повноважень (обов'язків і прав) депутата, визначених законом, видів його відповідальності, а також гарантій депутатської діяльності» [9, с. 48].

Цілком поділяємо позицію О. Л. Дурман відповідно до якої: «Правовий статус депутата місцевої ради можна визначити як: цілісну сукупність взаємоузгоджених елементів, передбачених чинним законодавством, які визначають особливості інституту депутата місцевої ради як представника відповідної територіальної громади. Такими

елементами можна вважати його права й обов'язки (що у своїй сукупності становлять повноваження депутата місцевої ради), джерело і порядок виникнення і припинення відповідних повноважень, відповідальність та гарантії діяльності» [10].

Враховуючи вищевикладене можемо стверджувати, що під правовим статусом помічника-консультанта депутата місцевої ради слід розуміти сукупність взаємоузгоджених елементів, обумовлених повноваженнями депутатів місцевих рад, які визначають особливості інституту помічника-консультанта депутата місцевої ради.

Відповідно до ч. 5 ст. 29-1 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» помічник-консультант депутата місцевої ради має право:

1) входити і перебувати у приміщеннях відповідної місцевої ради за пред'явленням посвідчення помічника-консультанта, дотримуючись встановленого порядку;

2) одержувати надіслану на ім'я депутата місцевої ради поштову й телеграфну кореспонденцію, відправляти її за дорученням депутата місцевої ради;

3) за дорученням депутата місцевої ради брати участь в організації вивчення громадської думки, потреб територіальної громади, інформувати про них депутата відповідної місцевої ради та вносити пропозиції щодо шляхів їх вирішення;

4) за письмовим зверненням депутата місцевої ради та за згодою посадових осіб органів місцевого самоврядування користуватися копіювально-розмножувальною та обчислювальною технікою [2].

Із вищезазначеної норми слідує, що перелік повноважень помічника-консультанта депутата місцевої ради є вичерпний. Разом із тим, заслуговує на увагу положення ч. 3 ст. 29-1 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» відповідно до якої умови діяльності та кількість помічників-консультантів депутата місцевої ради визначаються Положенням про помічника-консультанта депутата місцевої ради, яке затверджується відповідною радою. Правовий аналіз таких Положень дає підстави стверджувати, що деякі ради дещо розширюють та конкретизують права помічника-консультанта депутата місцевої ради. Доволі цікавою в контексті нашого дослідження є ст. 2 Положення про помічника-консультанта депутата Дніпропетровської обласної ради та опис посвідчення. Так, окрім інших прав, помічник-консультант має право оголошувати або подавати у письмовій формі на сесіях обласної ради, засіданнях постійних комісій обласної ради підготовлені депутатом для цієї мети пропозиції, звернення, заяви та інші документи у порядку, встановленому Регламентом Дніпропетровської обласної ради, Положенням про постійні комісії обласної ради, тільки у разі відсутності депутата на цих засіданнях [11].

Відповідно до п. 4.8. Положення про помічника-консультанта депутата Тернопільської обласної ради помічник-консультант, серед іншого, має право оголошувати підготовлені депутатом Тернопільської обласної ради письмові пропозиції, звернення, заяви та інші документи на засіданнях місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування області або подавати їх у письмовій формі [12].

Можна зробити висновок, що хоча законодавець і встановлює вичерпний перелік прав помічника-консультанта депутата місцевої ради, деякі ради розширюють та конкретизують цей перелік, що, певною мірою, говорить про необхідність внесення змін до Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» з метою конкретизації правового статусу помічника-консультанта депутата місцевої ради.

Відповідно до ч. ст. 29-1 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» помічник-консультант депутата місцевої ради зобов'язаний:

1) дотримуватися вимог Конституції України, законодавства України, а також Положення про помічника-консультанта депутата відповідної ради;

2) при виконанні своїх обов'язків не допускати дій, що можуть негативно впливати на виконання повноважень депутата місцевої ради, утримуватися від заяв та вчинків, що компрометують депутата місцевої ради;

3) за дорученням депутата місцевої ради вивчати питання, необхідні депутату місцевої ради для здійснення його депутатських повноважень, готувати по них відповідні матеріали;

4) допомагати депутату місцевої ради в організації проведення звітів і зустрічей з виборцями;

5) допомагати депутату місцевої ради в розгляді надісланих на його ім'я поштою або поданих на особистому прийомі виборцями пропозицій, заяв і скарг громадян та вирішенні порушених у них питань;

6) надавати депутату місцевої ради організаційно-технічну та іншу необхідну допомогу при здійсненні ним депутатських повноважень.

Дослідження правового статусу помічника-консультанта депутата місцевої ради дає підстави стверджувати, що йому властиві природно-правові ознаки патронатної служби. На цьому питанні варто зосередити детальну увагу, адже існують суттєві відмінності між статусом помічників-консультантів народного депутата (які належать до патронатної служби) та статусом помічників-консультантів депутатів місцевих рад. Відповідно до статті 92 Закону України «Про державну службу» до посад патронатної служби, серед іншого, належать посади помічників-консультантів народних депутатів України [13].

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» Голови районних, районних у містах, обласних рад, Київський та Севастопольський міський голова та міські голови (міст обласного і республіканського в Автономній Республіці Крим значення) мають право самостійно (без конкурсу) добирати та приймати на службу своїх помічників, радників (патронатну службу) [14]. Враховуючи той факт, що Голову обласної, районної ради обирають зі складу депутатів, можемо стверджувати, що помічники-консультанти, радники депутатів, яких обрали на посади голів відповідних рад можуть входити до складу відповідної патронатної служби в межах штатного розпису.

Як нами вже зазначалося у роботі, правовий статус помічників-консультантів депутатів місцевих рад є похідним від статусу відповідних депутатів, повноваження яких суттєво скорочуються при здійсненні обласною військовою адміністрацією, начальником обласної військової адміністрації повноважень, передбачених частиною третьою статті 10 та частиною третьою статті 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». В якості приклада приведемо Постанову Верховної Ради України від 21 березня 2024 р. «Про здійснення Запорізькою обласною військовою адміністрацією, начальником обласної військової адміністрації повноважень, передбачених частиною третьою статті 10 та частиною третьою статті 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [15]. Станом на сьогоднішній день відбулося тимчасове припинення повноважень депутатів Запорізької обласної ради в межах їх діяльності в раді. В такому випадку помічники-консультанти депутатів можуть реалізовувати свої повноваження виключно в межах виборчого округу депутата.

Як бачимо, існує необхідність у внесенні законодавчих змін для вдосконалення правового статусу депутатів місцевих рад. В цьому аспекті цілком поділяємо позицію заступниці Голови Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування А. Загоруйко на думку якої «Питання статусу депутатів місцевих рад завжди є актуальним, але якщо ми беремо безпосередньо те законодавство, яке є на сьогоднішній день, то очевидно, що воно є застарілим і не в повній мірі

відповідає тим викликам, які стоять перед нами зараз. Тому зміни треба вносити, але я прихильниці того, щоб ці зміни були не точкові, а був забезпечений системний і зважений підхід до удосконалення законодавства». Вважаємо, що ця позиція стосується як безпосередньо депутатів місцевих рад, так і їхніх помічників-консультантів [16].

Підсумовуючи, можемо стверджувати наступне:

– існує необхідність у внесенні законодавчих змін в частині кількісного складу помічників-консультантів депутатів місцевих рад;

– існує потреба у виключенні зі складу осіб, які не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких осіб депутатів сільських та селищних рад;

– правовий статус помічника-консультанта депутата місцевої ради є похідним від статусу самого депутата відповідної місцевої ради;

– правовий статус депутатів місцевих рад не лише встановлений на законодавчому рівні, а й конкретизується у прийнятих Положеннях місцевими радами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.11.2025).
2. Про статус депутатів місцевих рад : Закон України від 11 липня 2002 р. № 93-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text> (дата звернення: 10.11.2025).
3. Про статус народного депутата України : Закон України від 17 листопада 1992 р. № 2790-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text> (дата звернення: 10.11.2025).
4. Місцеві депутати без зарплати: чому не спрацюють ключові реформи. Чесно : веб-сайт. URL: <https://www.chesno.org/post/4335/> (дата звернення: 10.11.2025).
5. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n26> (дата звернення: 10.11.2025).
6. Про затвердження Положення про помічника-консультанта депутата Миколаївської обласної ради восьмого скликання: Рішення Миколаївської обласної ради від 17.12.2020 р. № 6. URL <https://www.mk-oblrada.gov.ua/polozhennya-pro-pomichnyka-konsultanta-deputata-oblasnoi-rady> (дата звернення: 10.11.2025).
7. Панчишин А. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 95–98.
8. Луц Д. М. Правовий статус помічників-консультантів депутатів Запорізької обласної ради в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми правової науки* : матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 10 грудня 2024 р. Запоріжжя. 2024. С. 26–28.
9. Лабенська Л. Л. Правовий статус депутатів місцевих рад : дис... канд. юр. наук : 12.00.02 / Національна академія внутрішніх справ України, 2004. 127 с.
10. Дурман О. Л. Поняття та правова характеристика статусу депутатів місцевих рад в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2019. № 6. С. 95–101.
11. Про затвердження Положення про помічника-консультанта депутата Дніпропетровської обласної ради : Рішення Дніпропетровської обласної ради від 23.12.2020 р. № 16-3/VIII. URL <https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia/%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87-2/> (дата звернення: 10.11.2025).
12. Про затвердження Положення про помічника-консультанта депутата Тернопільської обласної ради. Рішення Тернопільської обласної ради від 17.03.2021 р. № 91. URL <https://tor.gov.ua/?id=329> (дата звернення: 10.11.2025).
13. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 10.11.2025).
14. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text> (дата звернення: 10.11.2025).
15. Про здійснення Запорізькою обласною військовою адміністрацією, начальником Запорізької обласної військової адміністрації повноважень, передбачених частиною третьою статті 10 та частиною третьою статті 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» : Постанова Верховної Ради України від 21 березня 2024 р. № 3625-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 10.11.2025).
16. Коментарі парламентарів за результатами круглого столу «Закон України «Про статус депутатів місцевих рад: поточний стан, виклики воєнного часу та перспективи вдосконалення у повоєнний період», що відбувся 12 листопада у м. Рівне. Комітет з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування : веб-сайт. URL: https://komsamovr.rada.gov.ua/news/main_news/85022.html (дата звернення: 10.11.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 17.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025